

**SPORT TASHKILOTLARINING AVTONOM XUSUSIYATLARI VA ULARNING
RAQOBAT HUQUQIGA TA'SIRI****Abdullayev Sanjar Boboismoilovich**

Toshkent davlat yuridik universiteti Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti

Sport huquqi yo'nalishi magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15498190>

Annotatsiya. Mazkur maqola sport tashkilotlarining avtonomiya xususiyatlari va buning raqobat huquqiga ta'sirini tahlil qiladi. Zamonaviy sportdagi yirik sport tashkilotlarining (FIFA, UEFA, XOQ va boshqalar) mustaqilligi va o'zini o'zi boshqarish huquqi, ularning ichki ishlariga davlat aralashuvini cheklaydi va sportning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga yordam beradi. Biroq, bu avtonomiya cheksiz emas va ko'pincha raqobat huquqi normalari bilan to'qnashuvga olib kelishi mumkin. Maqolada sport tashkilotlarining avtonomiyasining manbalari, uning raqobatni cheklash yoki rag'batlantirishdagi roli, shuningdek, raqobat huquqi organlarining bu sohada vakolatlari va sport tashkilotlari faoliyatini tartibga solish masalalari ko'rib chiqiladi. Maqola yakunida sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash bo'yicha takliflar beriladi.

Kalit so'zlar: sport tashkilotlari, sport tashkilotlarining avtonomiyasi, sport tashkilotlarining avtonomiyasining manbalari, raqobat huquqi, raqobatni cheklash va raqobat huquqi organlari.

Abstract. This article analyzes the autonomy of sports organizations and its impact on competition law. The independence and self-governance of major sports organizations in modern sports (FIFA, UEFA, IOC, etc.) limit state intervention in their internal affairs and help preserve the unique characteristics of sport. However, this autonomy is not unlimited and can often conflict with competition law norms. The article examines the sources of autonomy of sports organizations, its role in restricting or promoting competition, as well as the powers of competition authorities in this area and issues of regulating the activities of sports organizations. At the end of the article, proposals are made to ensure a balance between the autonomy of sports organizations and competition law.

Keywords: sports organizations, autonomy of sports organizations, sources of autonomy of sports organizations, competition law, restriction of competition, and competition authorities.

Аннотация. В данной статье анализируется автономия спортивных организаций и ее влияние на конкурентное право. Независимость и самоуправление крупных спортивных организаций в современном спорте (ФИФА, УЕФА, МОК и др.) ограничивают вмешательство государства в их внутренние дела и помогают сохранить уникальные характеристики спорта. Однако эта автономия не является безграничной и часто может вступать в противоречие с нормами конкурентного права. В статье рассматриваются источники автономии спортивных организаций, ее роль в ограничении или стимулировании конкуренции, а также полномочия органов конкурентного права в этой области и вопросы регулирования деятельности спортивных организаций. В заключение статьи даются предложения по обеспечению баланса между автономией спортивных организаций и конкурентным правом.

Ключевые слова: спортивные организации, автономия спортивных организаций, источники автономии спортивных организаций, конкурентное право, ограничение конкуренции и органы конкурентного права.

KIRISH

Zamonaviy dunyoda sport nafaqat sog'lom turmush tarzining ajralmas qismi, balki yirik iqtisodiy va ijtimoiy kuchga aylangan. Sportning bunday masshtabdagi rivojlanishi sport tashkilotlarining shakllanishi va kuchayishiga olib keldi. Bu tashkilotlar, Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOQ), FIFA, UEFA kabi yirik xalqaro federatsiyalardan tortib, milliy va hatto mahalliy sport klublarigacha, o'z faoliyatini ko'pincha mustaqil ravishda, milliy qonunchilikdan tashqarida, o'zlarining ichki qoidalari va nizomlariga asoslanib amalga oshiradilar. Ularning bunday avtonomiyasi, bir tomondan, sportning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga va uning rivojlanishini ta'minlashga xizmat qilsa, boshqa tomondan, raqobat huquqining asosiy tamoyillari bilan to'qnashuvlarga sabab bo'lishi mumkin.

ADABIYOTLAR TAHLIL VA METODLAR

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi sport tashkilotlarining avtonomiya xususiyatlarini chuqur tahlil etish va ularning raqobat huquqiga ta'sirini aniqlashdan iborat. Bu tahlil jarayonida sport tashkilotlarining o'ziga xos xususiyatlari, ularning bozordagi mavqei, raqobat muhitini shakllantirishdagi roli va raqobat huquqi normalariga bo'ysunuvchilik darajasi ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqolada sport sohasidagi raqobatni ta'minlash, monopoliyachilik va raqobatni cheklaydigan amaliyotlarning oldini olish masalalari hamda bu boradagi xalqaro va milliy amaliyotlar muhokama qilinadi. Nihoyat, maqolada sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash uchun mumkin bo'lgan yechimlar va tavsiyalar beriladi. Maqolaning asosiy xulosalari sport sohasidagi huquqiy munosabatlarni yanada takomillashtirishga va sportning sog'lom rivojlanishiga xizmat qiladi.

MUHOKAMA

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi – bu ularning o'zini o'zi boshqarish, o'z ishlarini mustaqil tarzda tashkil etish va rivojlantirish huquqidir. Bu huquq ularga o'z qoidalari belgilash, sportchilarning faoliyatini tartibga solish, musobaqalarni o'tkazish va boshqarish, shuningdek, moliyaviy va boshqa resurslarni boshqarish imkoniyatini beradi. Sport tashkilotlarining avtonomiyasi ularning mustaqilligini ta'minlaydi va sportning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab qolishga yordam beradi. Biroq, bu avtonomiya cheksiz emas va milliy qonunchilik, xalqaro huquq normalari va umuminsoniy qadriyatlar bilan cheklanadi.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasini aniqlashda uning ikki asosiy jihatiga e'tibor qaratish muhim:

O'zini o'zi boshqarish. Sport tashkilotlari o'z ichki ishlarini, ya'ni qoidalarni belgilash, sportchilarga nisbatan jazo choralarini qo'llash, musobaqalarni tashkil etish va boshqarish, moliyaviy va boshqa resurslarni taqsimlash kabi masalalarni mustaqil ravishda hal qiladilar.

Tashqi aralashuvdan mustaqillik. Sport tashkilotlarining avtonomiyasi ularning davlat organlari, siyosiy kuchlar va boshqa tashqi ta'sirlardan mustaqilligini anglatadi. Bu degani, ularning ichki ishlariga tashqi aralashuv cheklangan bo'ladi.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi bir necha huquqiy manbalarga asoslanadi:

Konstitutsiyaviy normalar. Ko'pgina davlatlarning konstitutsiyalarida sportning rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va sport tashkilotlarining mustaqilligini ta'minlash bo'yicha normalar mavjud.

Qonunchilik hujjatlari. Milliy qonunchilikda sportni tartibga soluvchi qonunlar va boshqa normativ-huquqiy hujjatlar sport tashkilotlarining avtonomiyasini belgilaydi va ularning faoliyatini tartibga soladi.

Xalqaro huquq. Xalqaro Olimpiya Qo'mitasi (XOQ)ning olimpiya xartiyasi, shuningdek,

boshqa xalqaro sport federatsiyalarining nizomlari va qoidalari sport tashkilotlarining avtonomiyasini ta'minlash bo'yicha muhim normativ hujjatlar hisoblanadi. Bu hujjatlarda sport tashkilotlarining o'zini o'zi boshqarish huquqi, ularning mustaqilligi va xalqaro sport hamjamiyatidagi roli belgilanadi.

Sport tashkilotlarining ichki hujjatlari. Sport tashkilotlarining o'zlarining ustavlari, nizomlari va ichki qoidalarida ularning tuzilishi, faoliyati va avtonomiyasining asosiy tamoyillari belgilanadi.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi – bu ularning mustaqil faoliyat yuritish va rivojlanish huquqini ta'minlovchi murakkab huquqiy institutdir. Uning asosi konstitutsiyaviy normalar, qonunchilik hujjatlari, xalqaro huquq normalari va sport tashkilotlarining o'zlarining ichki hujjatlaridan iborat. Biroq, bu avtonomiya cheksiz emas va milliy qonunchilik, xalqaro huquq va umuminsoniy qadriyatlar bilan cheklanadi.

Sport tashkilotlari avtonomiyasining chegaralari, afzalliklari va kamchiliklari.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi, ularning o'zini o'zi boshqarish va mustaqil faoliyat yuritish huquqi, sportning rivojlanishi uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Biroq, bu avtonomiya cheksiz emas va bir qator chegaralarga ega. Shuningdek, avtonomiyaning o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud bo'lib, ular sportning umumiy rivojlanishiga turlicha ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi, ularning o'zini o'zi boshqarish huquqiga qaramay, milliy va xalqaro huquq normalari bilan cheklanadi. Bu chegaralar quyidagi omillar bilan belgilanadi.

Milliy qonunchilik: Har bir davlatning o'z qonunchiligida sportni tartibga soluvchi normalar mavjud bo'lib, bu normalar sport tashkilotlarining faoliyatini belgilaydi va ularning avtonomiyasini cheklaydi. Masalan, moliyaviy hisobot, soliq to'lash, korrupsiyaga qarshi kurash, sport inshootlarini qurish va foydalanish kabi masalalarda milliy qonunchilikka rioya qilish majburiydir.

Xalqaro huquq: Xalqaro sport federatsiyalarining nizomlari va qoidalari, shuningdek, xalqaro shartnomalar sport tashkilotlarining avtonomiyasiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, dopingga qarshi kurash, inson huquqlariga rioya qilish, diskriminatsiyaga yo'l qo'yimaslik kabi xalqaro standartlarga rioya qilish majburiydir.

Inson huquqlari: Sport tashkilotlari o'z faoliyatini amalga oshirishda inson huquqlariga rioya qilishi shart. Bu sportchilarning huquqlarini himoya qilish, diskriminatsiyaga yo'l qo'yimaslik, erkin fikr bildirish huquqini ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Adolatli raqobat: Sport tashkilotlari o'z faoliyatini amalga oshirishda adolatli raqobat tamoyillariga rioya qilishi kerak. Bu monopoliyaga yo'l qo'yimaslik, raqobatni cheklaydigan bitimlar tuzmaslik, teng imkoniyatlarni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Korrupsiyaga qarshi kurash: Sport tashkilotlari korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirishi va o'z faoliyatini shaffof tarzda yuritishi zarur.

Sport tashkilotlari avtonomiyasining o'ziga xos afzalliklari va kamchiliklari mavjud:

Afzalliklari:

- Avtonomiya sportning o'ziga xos xususiyatlarini va an'analarini saqlashga yordam beradi.
- Sport tashkilotlari o'z rivojlanish strategiyalarini mustaqil ravishda belgilashlari va amalga oshirishlari mumkin.
- Avtonomiya sport tashkilotlarida samarali boshqaruv tizimini yaratishga imkon beradi.

• Avtonomiya sport jamoatchiligining sport tashkilotlari faoliyatidagi ishtirokini ta'minlaydi.

Kamchiliklari:

• Avtonomiya ba'zan raqobatni cheklashga, monopoliyachilik va korrupsiyaga olib kelishi mumkin.

• Avtonomiya shaffoflikning yetishmovchiligiga va hisobot berishning sustligiga olib kelishi mumkin.

• Avtonomiya javobgarlik mexanizmlarining sustligiga va huquqbuzarliklarga nisbatan jazo choralarining kam qo'llanilishiga sabab bo'lishi mumkin.

Sport tashkilotlari avtonomiyasining afzalliklari va kamchiliklari mavjud. Sportning sog'lom rivojlanishi uchun avtonomiyani ta'minlash bilan bir qatorda, uning chegaralarini aniq belgilab, shaffoflik va hisobot berishni kuchaytirish, raqobat va korrupsiyaga qarshi kurash choralarini amalga oshirish muhimdir. Shu orqaligina sport sohasida adolatli va shaffof muhit yaratish mumkin.

Raqobat huquqi – bozorda sog'lom raqobatni ta'minlash va monopoliyachilikning oldini olishga qaratilgan huquq sohasidir. Uning asosiy maqsadi iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish, bozordagi teng imkoniyatlarni ta'minlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishdan iborat. Raqobat huquqining asosiy tamoyillari tenglik, ochiqlik, shaffoflik va adolat bo'lib, ular barcha iqtisodiy subyektlarga teng sharoitlarni yaratadi va raqobatga asoslangan muhitni ta'minlaydi. Sport tashkilotlarining faoliyati ham raqobat huquqi normalari ta'sirida bo'lib, ularning avtonomiyasi chegaralangan.

Raqobat huquqining asosiy maqsadi – bozorda sog'lom raqobatni ta'minlash va monopoliyachilikning oldini olishdir. Sog'lom raqobat iste'molchilarga sifatli mahsulot va xizmatlarni qulay narxlarda taqdim etishga imkon beradi. Monopoliyachilik esa aksincha, narxlarning oshishiga, sifatning pasayishiga va iste'molchilar tanlovining cheklanishiga olib keladi. Shu sababli, raqobat huquqi monopoliyaga qarshi kurashish va bozorda teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan.

Raqobat huquqining samarali ishlashi uchun bir qator asosiy tamoyillarga rioya qilish zarur:

• Barcha iqtisodiy subyektlarga bozorda teng imkoniyatlar yaratiladi va ularning hech biriga afzallik berilmaydi.

• Bozordagi harakatlar shaffof bo'lishi va barcha ishtirokchilar uchun tushunarli bo'lishi kerak.

• Iqtisodiy subyektlar o'z faoliyati to'g'risida aniq va to'liq ma'lumot berishlari va o'zlarining harakatlarini yashirmasliklari kerak.

• Raqobat huquqi normalari adolatli va barchaga teng qo'llanishi kerak.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi o'rtasidagi munosabatlar murakkab va ko'p qirrali masala bo'lib, unda sportning o'ziga xos xususiyatlari, tashkilotlarning mustaqilligi va bozorda sog'lom raqobatni ta'minlashning zarurati o'zaro bog'liq. Avtonomiya sport tashkilotlariga o'z faoliyatini mustaqil tarzda tashkil etish imkonini bersada, ba'zi hollarda raqobatni cheklashga olib kelishi mumkin. Boshqa tomondan esa, avtonomiya sport tashkilotlariga ijodiy marketing strategiyalarini ishlab chiqish va bozorda raqobatbardosh bo'lish imkoniyatini beradi.

Sport tashkilotlarining o'z qoidalariga asoslangan ayrim harakatlari raqobatni cheklashi mumkin. Buning bir necha misollarini keltirish mumkin:

• **Translyatsiya huquqlari.** Yirik sport tashkilotlari, masalan, FIFA yoki UEFA, musobaqalarning translyatsiya huquqlarini eksklyuziv ravishda sotib, boshqa media-kompaniyalarning kirishini cheklashlari mumkin. Bu holat televizion translyatsiyalar bozorida raqobatni kamaytiradi va tomoshabinlar uchun tanlovni cheklaydi. Shuningdek, translyatsiya huquqlarining yuqori narxi kichik kompaniyalar uchun bozorda raqobatlashishni qiyinlashtiradi.

• **Homiylik.** Yirik sport tashkilotlari o'zlarining homiylik imkoniyatlarini cheklab, kichik kompaniyalarga kirishni qiyinlashtiradilar. Bu holatda, katta brendlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'lgan yirik sport tashkilotlari raqobat uchun noteng sharoitlarni yaratadilar.

• **Transferlar.** FIFAning futbolchilar transferlarini tartibga soluvchi qoidalar ham raqobatni cheklashi mumkin. Masalan, transfer tovon pullarining yuqori bo'lishi kichik futbol klublari uchun yaqshi futbolchilarni sotib olishni qiyinlashtiradi. Bu holat futbol bozorida raqobatni tengsizlashtiradi.

Yevropa Ittifoqi va boshqa davlatlarda sport sohasidagi raqobat huquqiga doir ko'plab sud ishlari mavjud. Bu sud ishlarida sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi normalari o'rtasidagi munosabatlar tahlil qilinadi. Sudlarning qarorlari ko'pincha sportning o'ziga xos xususiyatlarini va jamoat manfaatlarini inobatga oladi. Sud amaliyotini tahlil qilish orqali sport tashkilotlari avtonomiyasining chegaralari va raqobat huquqiga bo'ysunuvchilik darajasini aniqlash mumkin.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi o'rtasidagi munosabatlar murakkab va doimiy rivojlanib boruvchi masaladir. Raqobatni ta'minlash va monopoliyachilikning oldini olish uchun sport tashkilotlari o'z faoliyatini raqobat huquqi normalariga muvofiq tashkil etishlari va o'z avtonomiyasining chegaralarini anglashlari zarur.

Sud amaliyotini o'rganish esa bu boradagi huquqiy munosabatlarni aniqlashtirishga yordam beradi.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi va raqobat huquqi o'rtasidagi muvozanatni saqlab qolish murakkab, ammo muhim masala hisoblanadi. Avtonomiya sportning o'ziga xos xususiyatlarini saqlash va uning rivojlanishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Biroq, cheklanmagan avtonomiya raqobatga salbiy ta'sir etishi va monopoliyalarga olib kelishi mumkin. Shuning uchun sport sohasida sog'lom raqobatni ta'minlash va huquqbuzarliklarning oldini olish maqsadida kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

XULOSA

Ushbu maqolada sport tashkilotlari avtonomiyasining murakkab xususiyatlari va raqobat huquqiga ta'siri keng ko'lamda tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, sport tashkilotlarining mustaqilligi va o'zini o'zi boshqarish huquqi sportning rivojlanishi uchun muhim omil bo'lib xizmat qiladi, biroq bu avtonomiya cheksiz emas va raqobat huquqi normalari bilan chambarchas bog'liq.

Sport tashkilotlarining avtonomiyasi, bir tomondan, ularga o'z qoidalarini belgilash, musobaqalarni tashkil etish va boshqarish, marketing strategiyalarini ishlab chiqish imkonini bersa, boshqa tomondan, translyatsiya huquqlarini monopollashtirish, homiylik shartnomalarini taqsimlashdagi noteng sharoitlar va boshqa amaliyotlar orqali raqobatni cheklashi mumkin.

Shuningdek, avtonomiyaning chegaralanmaganligi korrupsiya va huquqbuzarliklar uchun imkoniyat yaratishi mumkin.

Sport sohasidagi sog'lom raqobatni ta'minlash uchun qonunchilikni takomillashtirish, shaffoflik va hisobot berishni kuchaytirish, shuningdek, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish zarur.

Raqobat huquqi normalarini aniqlashtirish, jazo choralarini samarali qilish, sport tashkilotlarining moliyaviy hisobotlarini oshkora e'lon qilish va shartnomalarning shaffofligini ta'minlash juda muhimdir.

REFERENCES

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 01.05.2023. Qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz/docs/-6445145>
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi. Birinchi qism. 21.12.1995. Qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz/docs/-111189>
3. O'zbekiston Respublikasi Mehnat Kodeksi. 30.04.2023. Qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz/ru/docs/-6257288#-6259368>
4. O'zbekiston Respublikasi "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risidagi" Qonun. 05.09.2015. Qonun hujjatlari milliy bazasi. <https://lex.uz/ru/docs/-2742233>
5. Phillip I Blumberg, 'Sport organizations and Competition law' (1986) Journal of Corporate Law.
6. Fredrick G.K. The right to sports autonomy.2010.
7. Gretchen K. The Autonomy of Sport. 2022.
8. Richard P. The Autonomy of Sport: A Legal Analysis. <https://www.sportetcitoyennete.com/en/articles-en/the-autonomy-of-sport-a-legal-analysis>
9. Sandra M.C. Sports and Competition Law: A Not-So-Special Relationship. 15 May 2024. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40319-024-01485-1>